

УДК 378.147:811

МЕТОДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЛЕКСУ ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Л.В. Бондар

*старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу французької мови,
аспірант кафедри англійської мови технічного спрямування
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

У статті розглянуто питання методичної характеристики комплексу вправ для навчання французького професійно орієнтованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей, визначено місце та значення застосування навчальних стратегій відповідно до етапів навчання монологічного мовлення.

Ключові слова: професійно орієнтоване монологічне мовлення, комплекс вправ, стратегії навчання.

Процес інтеграції України до Європейського освітнього простору зумовлює зміни у вітчизняній системі освіти, зокрема реформування навчання іноземних мов відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, згідно яким метою навчання іноземної мови (ІМ) є формування іншомовної комунікативної компетенції, до складу якої входять компетенції у чотирьох видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, читанні, письмі та говорінні. У процесі навчання професійно спрямованої ІМ особлива увага надається формуванню вмінь говоріння взагалі та, зокрема монологічного мовлення (ММ), так як даний вид мовленнєвої діяльності є найшвидшим способом передачі інформації, потребує від мовця найменших зусиль і спеціальних умов. Проблема навчання іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних учених [1; 3; 4; 6]. Однак до теперішнього часу не існує досліджень специфіки усного французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічного профілю та формування у них компетенції у відповідному виді мовленнєвої діяльності.

Досвід навчання майбутніх інженерів французької мови (ФМ) і результати проведеного опитування показують, що формування професійно спрямованої компетенції у монологічному мовленні студентів ВНЗ пов'язане з рядом труднощів об'єктивного та суб'єктивного характеру. До об'єктивних особливостей

відносяться лінгво-методичні особливості монологічного мовлення та його професійна спрямованість, до суб'єктивних – індивідуальні особливості студентів, їх навчальні стилі та різний рівень сформованості компетенції у ММ та стратегічної компетенції.

Таким чином, відсутність розробленої методики формування компетенції у французькому професійно спрямованому монологічному мовленні зумовив актуальність створення комплексу вправ на основі системи вправ, побудованої відповідно до трьох етапів навчання монологічного мовлення з урахуванням стратегічної компетенції студентів технічного профілю. Отже, метою статті є обґрунтування комплексу вправ для навчання професійно спрямованого монологічного мовлення (ПСММ).

Під вправами розуміють цілеспрямовані, взаємопов'язані дії, які пропонуються для виконання в порядку наростання мовних та операційних труднощів із урахуванням послідовності формування мовленнєвих навичок і вмінь, а також характеру реально існуючих актів мовлення [7].

У роботах численних дослідників розглядається питання створення системи вправ – І.Л.Бім, Н.Ф.Бориско, В.А. Бухбіндера, Н.І.Гез, Ю.І.Пасова, І.В.Рахманова, В.Л.Скалкина, Н.К.Скляренко, С.П. Шатілова та ін, тому поняття системи вправ має різну інтерпретацію. Під час створення системи вправ ми враховували досвід вітчизняних і зарубіжних методистів у створенні систем і

комплексів вправ для навчання іншомовного монологічного мовлення у різних типах навчальних закладів [3; 4; 8] та ін., які активізують мислення тих, хто навчається, корегують програми розвитку індивідуально-психологічних особливостей студентів та спонукають до розв'язання проблем професійного характеру.

Створення системи вправ передбачає визначення типів і видів вправ відповідно до формування мовленнєвих навичок та умінь у процесі формування компетенції у ММ.

Під час розробки системи вправ ми взяли за основу класифікацію вправ для навчання спілкування ІМ, яка була запропонована Н.К.Скляренко [4]. В основі типу вправи знаходяться наступні критерії: 1) вмотивованість; 2) ступінь комунікативності; 3) ступінь керування; 4) спрямованість навчальної дії на одержання або видачу інформації; 5) наявність/відсутність рольового компонента; 6) спосіб організації; 7) наявність/відсутність опору. Беручи до уваги предмет нашого дослідження, вважаємо доцільним додати також наступні критерії: 8) критерій професійної спрямованості; 9) посиленість за обсягом з поступовим його збільшенням; 10) культурологічна спрямованість.

Таким чином, система вправ складається з трьох етапів відповідно до трьох етапів навчання професійно спрямованого ММ: 1 етап – рецептивно-репродуктивний містить вправи на формування лексичних та граматичних навичок й розвиток умінь об'єднання зразків мовлення (ЗМ) в понадфразову єдність, 2 етап – репродуктивно-продуктивний, навчання продукування висловлювання понадфразового рівня, 3 етап – продуктивний, спрямований на формування вмінь висловлювання текстового рівня, різних видів монологів пояснюючого типу, за класифікацією Н.Ф.Бориско (пояснення, обґрунтування, доказ, спростування, дефініція, узагальнення, порівняння) [1]. Розглянемо детальніше місце стратегій у системах вправ для навчання ММ за умови їх цілеспрямованого використання. Всі групи вправ у підсистемах прав для формування мовленнєвих навичок та розвитку мовленнєвих умінь у ММ містять крім основного типу стратегій, тобто стратегії саме за допомогою якої пропонується виконати вправу, також тип мета когнітивних або соціоафективних стратегій. На кожному етапі навчання ММ виділяємо 3 підетапи формування стратегічної компетенції: 1) підетап – ознайомлення з новою стратегією або з відомою стратегією, але в іншому контексті, пояснення її викладачем, викладач може сам її застосувати та обговорити зі студентами її ефективність, це відповідає принципу експліцитного навчання застосування стратегій. На цьому підетапі

можливе виконання завдання, а потім обговорення та коментування того, яким чином було досягнуто виконання, отже, вербалізуючи свої дії, студенти краще усвідомлюють шляхи розв'язання мовленнєвих завдань. Базуючись на тій чи іншій особливості стильової поведінки студента, яка повинна бути скорегована, викладач робить акцент на використанні того чи іншого типу стратегій в залежності від етапу навчання ММ та завдання. На другому репродуктивно-продуктивному підетапі студенти тренуються у використанні стратегій, спрямованих на оптимізацію процесу формування компетенції у ММ. На третьому – продуктивному етапі, який спрямований на розвиток умінь самостійно застосовувати стратегії навчання, студенти в залежності від завдання, відбирають необхідні стратегії та використовують їх у процесі виконання вправ.

Насамперед, важливою передумовою ефективного навчання професійно спрямованого ММ є визначення рівня сформованості стратегічної компетенції студентів, що можливо за допомогою інтроспективного аналізу, який проводять на основі усного чи письмового коментування студентами своїх дій. Даний аналіз дозволяє: виявити причину труднощів студента, допомогти в аналізі власних стратегій, які використовуються в рідній мові, що сприяє розробці ефективного плану індивідуалізованого навчання стратегій студента, забезпечує інформацією про стратегії, якими володіє чи не володіє студент. На цьому етапі необхідним є пояснення важливості застосування стратегій. Готується дискусія, головна мета якої – переконати студентів у важливості та необхідності застосування стратегій навчання під час продукування монологічного висловлювання.

Наприклад :

A réfléchir...

Avez-vous jamais réfléchi pourquoi certains étudiants de votre groupe sont capables de s'exprimer vite, de trouver des arguments sans beaucoup de difficultés et d'autres ne parviennent pas à le faire. Quelles sont les causes de ce phénomène ? Les étudiants qui apprennent mieux le FOS utilisent 14-15 stratégies tandis que ceux qui ont des difficultés ont recours seulement à 2-3 stratégies qu'ils utilisent rarement et inconsciemment. Pour apprendre à les utiliser il faut comprendre comment vous vous exprimer.

Nous vous proposons de vous évaluer, découvrez vos stratégies d'apprentissage

Chosissez pour chaque question une des réponses :

A - Je ne sais pas ; **B** - presque (jamais) vrai ; **C** - rarement vrai ; **D** - généralement vrai ; **E** - presque (toujours) vrais.

1. J'établis des liens entre ce qui est nouveau et ce que je connais déjà de la langue étrangère. 2. Je place les nouveaux mots dans une phrase pour pouvoir m'en souvenir. 3. J'associe le son du nouveau mot avec une image de ce mot pour pouvoir m'en rappeler. 4. Je mémorise le mot en me faisant une image mentale de la situation dans laquelle il a été utilisée. 5. J'utilise les rimes pour me souvenir des mots en langue étrangère. 6. J'utilise des fiches pour mémoriser (par exemple, j'écris le nouveau mot d'un côté de la fiche et la définition ou d'autres informations de l'autre côté). 7. Je mime le mot physiquement (par exemple, je m'aide avec des gestes). 8. Je révise souvent. 9. Je me souviens des mots ou des phrases en LE en me rappelant de l'endroit où ils se trouvent sur la page où de l'endroit où je les ai vus pour la première fois.

Résultats : Si les réponses D et E dominent (plus de 5) : Vous utilisez souvent les stratégies pour vous souvenir plus efficacement. Continuez...

Si les réponses A, B et C dominent (plus de 5) : Vous n'utilisez pas assez ces stratégies. Essayez de les intégrer dans votre manière d'apprendre. Vous pouvez : grouper, faire des associations, placer des mots dans un nouveau contexte pour s'en souvenir; employer l'image, les sons, les combinaisons son-image, les actions... afin de se souvenir d'expressions nouvelles; réviser d'une manière plus structurée, revenir en arrière pour réviser des matériaux plus anciens.

Таким чином, за допомогою анкетування та тестування можливо встановити рівень володіння стратегіями студентів технічних спеціальностей під час продукування монологічного висловлювання рідною та французькою мовами.

На основі розробленої та обгрунтованої системи вправ для навчання французького професійно орієнтованого монологічного мовлення нами було створено 2 комплекси вправ за темами «Ordinateur» та «Electronique». У методиці навчання ІМ поняття комплекс вправ визначається як оптимальний набір типів і видів вправ, які є засобом дій та операцій, виконання яких у достатній кількості та певній послідовності повинно забезпечити розвиток і вдосконалення комунікативної діяльності студентів [4]. Надалі будемо розуміти під комплексом вправ для навчання професійно спрямованого ММ сукупність взаємопов'язаних навчальних дій, яка забезпечить послідовне формування, розвиток і вдосконалення вмінь ММ у відповідності до трьох етапів навчання – рецептивно-репродуктивного, репродуктивно-продуктивного та продуктивного.

Створення ефективного комплексу вправ є неможливим без визначення принципів побудови системи комплексу вправ, а отже має

базуватися на дидактичних, загальних і спеціальних методичних принципах навчання. Серед дидактичних принципів виділяємо принципи посильності, доступності, наочності, свідомості, активності, індивідуалізації, систематичності та послідовності, щодо методичних принципів враховуємо принципи: комунікативності, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, домінуючої ролі вправ, інтеграції видів мовленнєвої діяльності.

Принцип комунікативності реалізується за допомогою відтворення в навчальному процесі основних параметрів реального процесу комунікації.

Принцип взаємопов'язаного навчання передбачає ознайомлення з професійно спрямованими текстами, написанням планів та нотатків, прослуховування повідомлень інших студентів. Відповідно, формування мовленнєвих навичок і розвиток мовленнєвих умінь базується на використанні стратегій і в рецепції і в продукції.

Принцип домінуючої ролі вправ є одним з провідних принципів у методичній науці, адже під час виконання вправ формуються навички та вдосконалюються вміння іншомовного спілкування.

Принцип інтеграції видів мовленнєвої діяльності вважається одним із провідних принципів створення системи вправ з урахуванням стратегій оволодіння іноземною мовою. Зазначений принцип базується на спрямуванні студента на продукт мовленнєвої діяльності, а також сприяє усвідомленню основного призначення стратегій. Вправи, які входять до комплексу, повинні бути орієнтовані на формування, розвиток і вдосконалення вмінь французького ПСММ. Відповідно до ознак ПСММ комплекс вправ повинен включати групи вправ на формування лексичних і граматичних навичок, розвиток умінь: вміння забезпечити правильність висловлювання; цілісність висловлювання (змістова, логіко-структурна та функціонально-комунікативна). Комплекс повинен мати вірну ієрархічну побудову – від елементарного до складного висловлювання, повинен забезпечувати органічну єдність аудиторної та поза-аудиторної роботи в умовах технічного ВНЗ.

Перший підкомплекс вправ розроблено відповідно до I етапу навчання ММ – рецептивно-репродуктивного. Для цього етапу характерними є некомунікативні та умовно-комунікативні вправи, призначені для ознайомлення студентів із зразками ПСММ, мовленнєвим матеріалом. На рецептивно-репродуктивному етапі навчання монологу-пояснення виконуються вправи на розширення, редукцію, репродукцію висловлювання, на ситуативно-адекватні заміни, складання ре-

чень, адекватний відбір лексичних одиниць, об'єднання речень. Серед стратегій використовуються когнітивні стратегії на визначення ключових слів, групування тощо. Навчання студентів вилучати необхідну інформацію під час отримання повідомлення є більш ефективним за умови її поєднання зі штучними та природними паратекстуальними засобами (малюнками, графіками, діаграмами), оскільки вони на 50 % полегшують процес відновлення втраченої або невідомої інформації.

Як ми зазначали, кожен етап має 3 підетапи: 1 – рецептивний етап засвоєння стратегій, ознайомлення з ними, передбачається аналіз зразків: пояснення змісту та місця стратегії, а потім виконання вправи або зворотній зв'язок; 2 – репродуктивний етап – використання стратегій з опорою на різні зразки; 3 – продуктивний, який сприяє перенесенню запропонованої стратегії в інших контекстах та ситуаціях навчання спілкуванню. Другий підкомплекс вправ розроблено відповідно до II етапу навчання ММ – репродуктивно-продуктивного. На репродуктивно-продуктивному етапі навчання ММ вправи спрямовані на оволодіння вміннями висловлюватися на понадфразовому рівні на основі мовленнєвої ситуації за допомогою різних штучно створених опор (плану висловлювання, підстановчої таблиці, структурно-мовленнєвих, логіко-синтаксичних схем, ключових слів та словосполучень, змішаних вербально-зображальних опор). Виділяємо групи для оволодіння мікромонологом з використанням когнітивних (угруповання, пошук правила, проведення асоціацій, перифраз) метакогнітивних та компенсаторних стратегій. Третій підкомплекс вправ розроблено відповідно до III етапу навчання ММ - продуктивного. На останньому, продуктивному, етапі навчання ПСММ виконуються продуктивні вправи на створення власного висловлювання на текстовому рівні. Усі вправи, що виконуються на цьому етапі, є комунікативними і передбачають наявність мовленнєвої ситуації, можливе використання природних опор. Вправи виконуються за допомогою компенсаторних і метакогнітивних стратегій. Наведемо приклади зазначених вправ.

Вправа 1.

Мета: формування навичок реалізувати логічні зв'язки під час об'єднання зразків мовлення у понадфразову єдність. Тренування у застосуванні когнітивних стратегій групування за різними ознаками з опорою на зразок, ознайомлення з когнітивною стратегією антиципації у рецепції.

Consigne: Classez les répliques selon les sujets en vous servant des connecteurs logiques donnés ci-dessous. Avant de procéder à ce

devoir, classer ces connecteurs selon les critères formels, ceux de sens ou selon vos propres critères. Avant de commencer à faire ce devoir, déterminez les étapes que vous allez suivre :

A / Pour parler de la quantité. B/ Pour parler de la qualité du produit. C/Pour parler des avantages de l'usine. D/ Pour parler des moyens d'exercer le paiement.

1. Ne pourriez vous pas me donner des renseignements nécessaires concernant la qualité de votre matériel. 2. Grâce à l'impantation des ordinateurs nous avons vite fait du succès . 3. Il faut dépenser combien de matériel pour produire des détails pour cet appareil ? 4. La carte bleue facilite beaucoup la vie mais il faut faire attention pour ne pas découvrir qu'un montant des dépenses engagées dépasse le montant du compte.

A utiliser : *au point que, tellement que, de manière que, sans que, trop pour que, jusqu'à, c'est pourquoi, pour cette raison, toutefois, puisque, la veille, depuis ce temps, il était une fois, d'une part, d'autre part, au lieu de, par ailleurs.*

Вправа 2.

Мета: розвиток умінь побудови професійно орієнтованого монологу-міркування з використанням когнітивної стратегії «планування» за схемою висловлювання.

Consigne :

Construction d'un paragraphe argumentatif. Plusieurs solutions sont possible, construisez votre discours argementatif sur les avantages et les défauts des appareils électroniques représentés dans le texte donné à partir d'un des schémas ci-dessous :

A / 1. Enoncé de l'argument ; 2. Illustration par un ou plusieurs exemples développés ; 3. Phrase conclusive : mise en rapport de l'argument avec le projet global de l'argumentation.

B / 1. Enoncé de l'argument ; 2. Démonstration de la validité de l'argument ; 3. Illustration par un ou plusieurs exemples ; 4. Phrase conclusive.

C / 1. Exposé d'un exemple développé ; 2. Enoncé de l'argument déduit de l'analyse de l'exemple ; 3. Phrase conclusive.

Підводячи підсумки всього вищевикладеного, вважаємо, що виконання на практичних заняттях з французької мови комплексу вправ для навчання ПСММ буде сприяти оптимізації процесу формування компетенції у даному виді мовленнєвої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бориско Н.Ф.* Обучение устной монологической речи с использованием видеофонограммы в интенсивном курсе на начальном этапе языкового вуза (на материале немецкого языка): дис...канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Н.Ф. Бориско. – К., 1987. – 226 с.
2. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти:* вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. *Рахманов И.В.* Обучение устной речи на иностранном языке [учеб. пос.] / И.В.Рахманов. – М.: Высшая школа, 1980. – 120 с.
4. *Скляренко Н.К.* Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов / Н.К.Скляренко // Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов. – К.: КДПІІМ, 1992. – С. 9-14.
5. *Соловьева Н.Д.* Индивидуализированное обучение устной иноязычной монологической речи по специальности в неязыковом вузе: дис. ... канд.пед. наук: спец. 13.00.02 / Наталья Дмитриевна Соловьева. – К., 1990. – 233 с.
6. *Федорова І.А.* Навчання майбутніх економістів-міжнародників професійно спрямованого англомовного монологу повідомлення: дис. ... канд.пед.наук: спец. 13.00.02 / Федорова Інеса Анатоліївна. – К.: КНЛУ, 2006. – 180 с.
7. *Щукин А.Н.* Лингводидактический энциклопедический словарь: болем 2000 единиц / А.Н.Щукин. – М.: Астрель, 2007. – 746 с.
8. *Dictionnaire pratique de didactique du FLE / J-P.Robert.* – Paris: Ophrys, 2008. – 224 p.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2010 р.